

toraira vonatkozó megállapítását, mely szerint családi hagyománykörok (Rozgonyi, Bánfi), a váradi helyi hagyomány elemei familiáriusok útján juthattak Bonfini tudomására. A hagyomány közvetítésében fontos helye van Bonfini baráti körének is, akik a magyar uralkodó osztály középső rétegéhez tartoztak, s akiket a történetíró név szerint is megnevezett.

Bár az összefoglaló következtetések részletesen nem szólnak Bonfini stílusművészetéről, a filológiai fejtegetéseknél néhány esetben szó van Bonfini variálós készségéről, pl. a „copia verborum” sikeres alkalmazás módjáról (15.), tömörítő és színező törekvésekről (75.). Kár, hogy a szerző nem tekintette céljának az ez irányú elmélyülést (6.).

Mindent egybevéve megállapíthatjuk, hogy egy igen hasznos, a Bonfini-kutatás forráskutatási feladatait lényegében lezáró, a néhány megoldatlan kérdést nyíltan felvető, régóta esedékes munkával indul útjára a „Humanizmus és reformáció” sorozat, a Reneszánsz-kutató Csoport új kiadványsorozata.

Vásárhelyi Judit

Magyar irodalmi szövegyűjtemény. Antologia literaturil maghiare. Összeállította Molnár Szabolcs. Bukarest 1973. I. k. 1600-ig. 502 l. II. k. 1600–1772. 447 l.

A bukaresti és a kolozsvári egyetem magyar nyelv és irodalom szakos hallgatóinak munkáját kívánta segíteni ez a két kötetes gyűjtemény azzal, hogy a szemináriumokban folyó elemzési munkához hozzáférhetővé tette az elszórtan fellelhető szövegeket. E miatt a célkitűzés miatt, természetesen, nem emelhető kifogás az ellen, hogy olyan szerzőktől is tartalmaz szemelvényeket (pl. Balassi Bálint, Bethlen Miklós), akiknek alkotásaiból nagy példányszámban megjelentetett kiadványok állnak a hallgatók rendelkezésére, hiszen nem mindenkinek áll módjában a könyveket megvásárolni, másrészt, valószínűleg, nem is kaphatók. Csak helyeselni tudjuk azt az eljárást, hogy a gyűjteményt a népköltészet verses emlékei vezetik be, nemcsak azért, mert a népköltészet és az írott költészet az írásbeliség kialakulása után is egymást táplálva, párhuzamosan élt tovább, hanem azért is, mert bennük találjuk meg költészetünk legősibb rezdüléseit.

Kevésbé tartjuk azonban szerencsésnek a „korszakolását”, az anyag tagolását, prezentálását. A főfejezetek (Középkori írásbeliség — A huszitizmus hatása — A reneszánsz

első szakasza — A reneszánsz második szakasza, a reformáció kora — A késői reneszánsz irodalom — A barokk irodalom — A késő barokk és a rokokó irodalom) sem irodalomtörténetileg, sem történetileg, sem művelődéstörténetileg nem mondhatók következtetéseknek, kellően árnyaltaknak. Évszám nem szerepel a címek mellett, és a tájékozódást nem mindig szolgálják az alfejezetek sem.

Pl. „A huszitizmus hatása” alatti részben az első alcím: „Prédikációk és példák”. Itt szerepel Temesvári Pelbárt, a *Három köröskönyv leány* (szerzője a X. században élt!), a Példák Könyvéből a *Haláltánc*, a Karthauzi Névtelen. Hogyan hatott ezekre a személyekre és művekre a huszitizmus? Vagy a második alcím („A magyar nyelvű világi líra első emlékei”) alá sorolt *Szabács viadala*, *Soproni virágének*, *Zöldvári ének* a huszitizmus hatása alatt keletkezett? Nem lett volna helyesebb — ha már van ilyen főfejezet — inkább a huszita bibliafordításokból hozni szemelvényt?

A kuruc mozgalmak költészetével három főfejezetben (A késői reneszánsz irodalom — Barokk irodalom — A késői barokk és a rokokó irodalom) és ezen belül négy alfejezetben ismerkedik meg az ember. A „Hazafias és vitézi versek a XVII. század derekán” cím alatt a *Menj el, édes fecském* kezdetű, tatár rabságban szenvedőkről szóló éneken kívül a Zrínyi körül keletkezett németellenes versermésből találunk két szemelvényt. A „Barokk irodalom” főfejezetben belül két alfejezet: „A kuruc szabadságharc kéziratok költésze” és „A Rákóczi-szabadságharc költésze”, az utolsó főrészben pedig „Kései kurucköltészet. Kuruc bujdosóénekek” című alfejezetben olvassunk kuruc verseket; természetesen, valamennyi forrása kézirat (kivéve az utolsó, *Megjártam a hadak útját*, melyet viszont azért nem tekinthetünk kuruc bujdosóénekeknek, mert a szájhagyományból jegyezték le először 1895-ben!); azonfelül, hogy bujdosóének egyaránt szerepel az említett 1,2,4. alfejezetben is.

A szövegyűjtemény sajátos célja miatt tulajdonképpen nincs sok jogunk észrevételt tenni az összeválogatásra, illetőleg az egyes szemelvények terjedelmére. Úgy éreztük, mégis szóvá kell tennünk azt az aránytalanságot, mely pl. Maximilianus Transsylvanus (I. k. 196–205.) vagy Kocsi Csergő Bálint (II. k. 109–122.) latin nyelven írt és magyar fordításban kiadott szövegeinek és pl. Szalárdi János (II. 205–207. — a Mikes-fiúk és Tarnóczy Sára históriája éppen!) vagy Pápai Páriz Ferenc (II. 269–272.) munkáját bemutató szemelvények között pusztán csak mennyiségileg is szembeeszközik. Bármennyire érdekes is Szepsi Csombor Márton útirajzá-
nak a külföldi nagyvárosokról rajzolt képe

(II. 63–75.) és tanulságos egy eddig az irodalmunkban nem említett széprózaírónak, Bethlen Gábornak végrendelete (II. 85–90.) Szalárdi Jánosnak vagy a gyűjteményben nem szereplő Medgyesi Pálnak a maguk koráról szóló mondanivalója mégis húsba vágóbb, szívet összeszorítóbb; nyelve, stílusa miatt is több figyelmet érdemlő.

Ne azon sajnálkozunk azonban, ami nem került bele az antológiába, hanem annak örülünk, hogy annyi minden benne van! A válogatás és a szöveggondozás nehéz munkájának Molnár igyekezett derekasan eleget tenni. Az egyes művek előtti rövid tájékoztató az íróról és a műről mindig lényeges adatokat közöl; megjelöli a szövegek forrását, megadja a fontosabb irodalmat. Úgyel a szöveg megértetésére. Ezért lábjegyzetben vagy magában a szövegben a legtöbbször megmagyarázza a ma már számunkra érthetetlen, ismeretlen szavakat, kifejezéseket, lefordítja az idegen nyelvű szövegrészeket. Előfordul azonban, hogy a szövegben ott szerepel a szám, de a levél alján hiányzik a lábjegyzet. Néhány könnyen megoldható értelmezés helyett (ígyem = ügyem, nevésében = növéseben, szynödöt = színedet, cserdült ifjakat = serdült ifjakat stb.) azonban magyaráznia kellett volna még számos egyéb, véleményünk szerint ma már nem közismert szót, kifejezést, mint pl. „kicevice villó”, „fontalan szoknyát nyakába vet”, „gallos gyolcs gatyá”, „duska ital”, „venerek”, „kőből”, „mutafarakád”, „velence” stb. Ezt a hiányosságot azonban oktatás közben könnyű feladat lesz felszámolni.

A *Magyar irodalmi szövegyűjtemény* régi irodalmunkat bemutató két kötetét hasznos munkának tartjuk, melyet nemcsak a magyar szakos egyetemi hallgatók forgathatnak gyűmölcsözően, hanem mindenki, aki Romániában a magyar irodalommal közelebbről is meg akar ismerkedni.

Varga Imre

Csáth Géza: Hamvazószerda Színművek. Összegejtötte és az előszót írta Dér Zoltán. Bp. 1974. Szépirodalmi K. 228 l.

Nem is olyan nagyon régen még az elfeledett írók között emlegették, ha egyáltalán szóba került a neve. Életében hat kötete jelent meg, s aztán több mint ötven évnek kellett eltelnie, hogy művei — éppen tíz évvel ezelőtt — újra nyomdafestéket lássanak. Akkor elbeszéléseinek legjavát kaphattuk kezünkben (*A varázsló halála*), s nem kis meglepetéssel vehettük tudomásul, hogy a századelő e tragikus sorsú írója milyen modern és avatott művésze a magyar novellisztikának, s hogy elbeszélései mennyire frissek ma is.

Azóta *Éjszakai esztétizálás* címmel vastok kötetben olvashattuk Csáth Géza 1906 és 1912 között írt zenekritikáit és más zenetudományi cikkeit, tanulmányait, s megcsodálhattuk, milyen bámulatra méltó érzékenységgel ismerte fel — talán mindenki másnál előbb — az akkor induló Bartók és Kodály művészetének új korszakot nyitó jelentőségét.

S hogy újrafelfedezése nem múltó divat csupán, bizonyítja, hogy a novellák és a zenekritikák után most az olvasók elé került az életmű harmadik nagy szelete is, a drámaíró Csáth Géza hagyatékának legjava. Színpadi művei valószínűleg nem okoznak olyan elemi erejű meglepetést, mint az előző két gyűjtemény írásai, de abban föltétlenül egyetérthetünk Dér Zoltánnal, a bevezető tanulmány írójával, hogy ezek a színpadi alkotások is szerves részei a teljes életműnek, s magukért önmagukban is helyállnak.

A kötet az író öt színpadi művét tartalmazza, de az öt közül csak kettő tekinthető hagyományos értelemben vett színműnek (*A Janika*, *Horváték*). Ezek mellett helyet kapott a gyűjteményben a címadó bábjáték (*Hamvazószerda*), egy két felvonásos opera librettója (*Kisvárosi történet*) és egy jelenet (*Kis család dráma*).

Az író ismerői tudják, hogy Csáth milyen szenvedélyesen szomjazta a sikert, s hogy e téren talán épp a színpadtól várta a legtöbbet, mégsem lenne igazságos azt állítani, hogy kizárólag ezért próbálkozott a színdarabírással. Írói alkata is szinte predestinálta őt erre. Novelláira is általában jellemző az erős drámai építkezés. A széles sodrású epikus hőmpölygés helyett mint elbeszélőt is inkább a drámaian sürített situációk érdekelték. Ugyanakkor azt sem tagadhatjuk azonban, hogy ezek a színpadi művek az író novellisztikájának inkább csak egyik nagy tömbjével tartanak rokonságot. Elégge közismert ugyanis, hogy Csáth Géza elbeszélő művészetében két fő réteget lehet megkülönböztetni, egy hagyományosan realista s egy lidérces, hideglelősen látomásos, a freudista mélylélektan eredményeit is értékesítő vonulatot. Ez utóbbiak alapján szokták őt Franz Kafkával is koronítani, s kétségtelen, hogy nemcsak a kortárs olvasóknak hoztak ezek a novellák több újat, az utókor számára is ezek bizonyultak maradandóbbnak az író életművéből. A drámaíró Csáth főként a hagyományos, realista, sőt naturalista tradíciókat folytatta. A novellák másik vonulatához talán csak a *Hamvazószerda* című szimbolikus bábjáték kapcsolódik erősebb szá-lakkal.

A legkiforrottabb mű a gyűjteményben, s így Csáth Géza színdarabírói munkásságában is, kétségtelenül *A Janika*, amelyet először